

Over *Theebos* bi'j Waoteren, *Thij* bi'j Stienwiek en *Tbos* bi'j de Drentse perveensiegreens onder Vleddervene. Een oproep toegelieke

Op 2 juni dit jaor, de middags, verscheen Veldnaemen van *Stellingwarf diel VIII, Berkoop*. Nao de prissentoesies deur beide auteurs, Wim de Boer en Henk Bloemhoff, wodde d'r netuurlik ok nog wel even wat deurpraot over et ien en aander. 'Van praot komt praot...', ok in dit geval het dat weer bliken daon. Ik hadde een kaortien van westelik Duutslaand en oons Nedersaksisch gebied zien laoten mit plakken d'r op daor et oolde woord *Tie* as veldnaeme of plaknaeme in gebruik west het of nog is. Naor anleiding daorvan nuumde Hans Salverda me een *tie*-voont die h'ijzels daon hadde in veldnaememateriaol uut Waoteren. Et het bliken daon dat dat een voont is die bi'j mien *tie*-verhael ansluut. Mar Hans zien Waoterse *tie* was niet verwarkt op et kaortien dat ik zien laoten hadde. Datzelde kaortien is hier nog es opni'j te zien as *Kaortien 1*. In dit artikelten zal ik ingaon op de Waoterse voont, op et taelig komof van de plaknaeme *Thij* (bi'j Stienwiek) en op nog een extra *tie*-voont bi'j Vleddervene.

Wat *tie* inhooit

Tie betekent vanouds verzaemelpak, gerechtsstee van de boeren die een gemenschap vormden en die heur zaeken daor bepraotten, d'r rechtzittings hullen en d'r feesten en festivals organiserden. De Nederlaanse historisch-geograaf H.J. Moerman omschreef et zo: 'De *tie* was de plaats waar de boerrichters de samenkomsten

der burenen leidden'. Moerman citeer ik hier uut Heeroma 1973; zie veur de bronvermeldings an et aende van disse tekst.

Van de *Theebos* onder Waoteren naor *Thij* bi'j Stienwiek

De woordvorm uut Waoteren daor Hans *tie* in zien hadde, is *Theebos*. Inderdaod gong et om een bos, en die was tussen Waoteren en zeg mar *De Kaele Dunen* bi'j Appelsche. Et het bliken daon dat de Drentse veldnaemkundige Jan Wieringa indertied aorig wat veldnaemen uut Waoteren opschreven het, waaronder ok disse *Theebos*. Wieringa zien Drentse veldnaemen bin ok opneumen op een kaorte op de Drentse Hisgis, en ik maekte daor een klein fotogien van. Dat wil zeggen in de vorm van een fragment mit de anduding *De theebos* en mit de omkrieten van dat terrein. Die foto vien ie hier as *Kaortien 2*. Ie zien een stok of wat veldnaemen van Wieringa as et waore 'deurschienen', dat wil zeggen van de kaorte mit zien veldnaemen uut, 'deur' de zonuumde Bonnekaorten.

Now daenk ik dat thee hier in *De theebos* etzelde woord is as *Tie*, mar dan mit krek even een wat aandere klaank as in *tie*. Dat sluut ok an bi'j literetuur over *tie* daor variaanten zoas *tee*, *thee* en *tie* in bepraot wodden. In Stellingwarfstaelig gebied in Overiessel kuj' etzelde woord weerommevienen in de vorm *Thij*. Dat is de naeme van de bekende buurtschap bi'j Stienwiek,

Kaortien 1. Et Nederduuts-Nedersaksische tie-gebied, verbeeld mit de oranje puntjes. Die staon veur plaknaemen en naemen van terreinen die uut tie of een variaant daarvan be-
staon, of die dat tie in een diel van de naeme hebben. De lijn van onderbreuken strepies het
op himzels niks mit tie te maeken mar stelt de greenslijn veur van et veurkommen van de ien-
hiedsuutgang -(e)t in de meervooldsvormen van et warkwoord (tegenwoordige tied), tegen-
over de uutgang -en buten de lijn. Dat -(e)t staot veur een kenmark uut et Ooldsaksisch.
Die lijn dot d'r hier op himezels niet vule toe, behalven dan dat et tie-gebied aorig mit dat
van -(e)t overienkomt, en zodoende dus mit et gebied van et Ooldsaksisch, aj' -(e)t as
een veurnaem kenmark zien willen temeensen. Mar tie komt ok westeliker, buten de
lijn veur: zo ok Thij bij Stienwiek en zo ok de variaanten uut Waoteren en Vledderveene.
En - in Nederland - ok noordeliker, benaemens bij Onnen, een aentien onder de stad
Grunningen. Et Ooldsaksisch gong wieder as -(e)t, dat he'k ok in inkelde aandere publi-
kaosies nuumd.

Kaortien 2. De theebos bij Waoteren; diel van een groep veldnaeme-optekenings deur Jan Wieringa

daor neffens Joan Arend Baron de Vos van Steenwijk in een publikaosie van zien haand uut 1831 een 'halfvoltooide sterkte'. De 'sterkte' die de bisschop van Utrecht even naodat de 14de ieuw begonnen was, anleggen leut tegen de Stellingwarvers. Die dat bouwark gauwachtig mit de grond geliek maekt hebben zollen¹, wiels ze daornao veerder trokken naor Vollenhove, om daor et grote kesteel van de bisschop an te valen. Dat het him in 1309 ofspeuld. De baron schreef trouwens *Thije*, dat is een ooldere woordvorm mit een slot-e an et aende.

De naeme *Thij(e)* het, zo vaalt wel an te nemen, etzelde komof as tie op aandere plakken en et zal dezelve betekenis had hebben. *Tee*, *Thee*, *Thij(e)* en meer zokke vormen wo'n beschouwd as variaanten van etzelde woord *tie*. Een aorige anvulling die ik hier nog doen kan is dat him in de wereld van *Thij* een veldnaeme *Thijenkaampe* veurdot.²

Tie in et grotere verbaand

Et is interessaant dat et gebied daor de anduding *tie* in gebruik was neffens et eerste kaortien, in grote lijnen overienkomt mit et hiele gebied van et Nedersaksisch / Nederduuts van now, even los zien van et gebied oostelik van de Elbe, want daor gaot et om een laetmiddelieuws keloni-

saosieverhael angaonde de oostelike uutbreiding van et Nederduuts. Zodoende is d'r ok overienkomst mit et gebied van de tael daor et Nedersaksisch / Nederduuts ontstaon is, dat is et gebied van et Ooldsaksisch.³ Now is *Kaortien 1* naotekend van de kaorte mit *tie* die in 1994 publiceerd wodde in een uitvoerige studie van J. Udolph. Feitelik kwam die zien kaorte zels al uut een ooldere, algemien slim wardeerde studie uut 1971 van K. Bischoff. Dat kaortien kuj' gerust op bouwen, risseneert J. Udolph in zien boek. D'r bin, docht him, mar inkelde toevoegings uut te voeren. En in 1973 publiceerde de hooglerer Nedersaksisch van doe, K.H. Heeroma, een artikel over *familienaemen* mit *Thij*, *Tie*, *Tee* enz. as eerste woorddiel, vernumings dus van naemen van terreinen en plakken. 'Die familienaemen', zegt Heeroma, 'zetten zo niet uitsluitend, dan toch voor het overgrootste deel familienamen voort'. Dat is te lezen op blz. 48 van zien artikel uut 1973. Et percentage van de familienaemen in Drenthe die mit *Thij*, *tie* enz. beginnen is dan 0,026% zo geft Heeroma ok an, in Gelderland is et 0,037% en in Overiessel haost 0,33%. Daorbi'j nuumt hij ok *Thiebosch*, *Thebelt*, *Tieland*, te vergelieken dus mit et Waaterse *Theebosch*. De dregers van dit soorte familienaemen zatten, zegt Heeroma - in zien tied gelt dat dan netuurlik - et meerste in oostelik Overiessel.

- 1) Dat die starkte in Thij west het, een starkte dus tegen opstaandige Stellingwarvers, wodt deur sommigen betwiefeld. Dat De Vos van Steenwijk et in 1831 veur waar geft vien ik juist een stark argement véur, want hij kan et goed weten hebben, die familie woonde herwertsjaoren in de buurt. Now, in verbaand mit dit artikel, kwam in me op dat de bisschop die de starkte doedertieden bouwen laoten wol, wel een extra goeie reden zien hebben kan om zoks juist onder Thij te doen. Et was dan ja uitgerekend op of bij een plak daor zien tegenstaanders bij mekeer kwammen veur eigen rechtspraakoe en eigen bestuurlike zaeken. Een extra vernedering dus, zoj' zeggen.
- 2) Die benaeming kwam ik ok tegen in de vorm *Thyencamp*, mar dat dan even zudelik van Assen, in et Leegherveld (via Google).
- 3) Dat hoej' niet vremd te vienen. In de studie van Udolph is nao te gaon (blz. 602 en veerder) dat et veurkommen van *tie* overienkomt mit et gebied van et Ooldsaksisch, hoewel *tie* him toch hier en daor ok wel buten dat veronderstelde gebied veurdee. Dat et in elk geval as Saksisch te beschouwen is kuj' ok berisseneren deur et veurkommen van *tie*-naemen in zudelik Engelaand. De Saksen hebben et daorhenne mitneumen, zo vaalt in vakliteratuur te lezen die ok bij Udolph anhaeld is (roem om 500 henne). Et Ooldsaksisch ontwikkelde him vanof ongeveer et jaor 500, mar al veur dat jaor moet *tie* in bepaolde Germaanse stammen funktioneerd hebben, zeker bij de Saksen. Et hoe dan en wat, dat lao'k hier veerder buten beschouwing, et zol vusen te veer voeren.

Tie as benaeming van een vergeerderplak zol in sommige streken wat op 'e achtergrond raekt wezen deur de benaeming (*boer*)*brink*, vertelt Heeroma ok nog in etzelde artikel. Hi'j zegt ok, over de marke *Rozengarde* (onder Dalfsen, een betien in de midden van de perveensie Overiessel), dat de *brink* daor de markegenoten bi'j mekeer kwammen op een aander plak lag as de *tie*, daor niks gebeurde. Dat dudet d'r op dat *tie* deur veraanderde rechtsverholings wat op 'e achtergrond raekt is, minder bruukt wodde. Zo zegt Heeroma de hier al eerder nuumde historisch-geograaf Moerman nao.

Verrassend *tie* ok op aandere plakken

Om et woord *tie* gaot et mi'j veur oons Nedersaksisch gebied now juust wel even. 'Oons' *Thij* bi'j Stienwiek mag dan wel op *Kaortien 1* te zien wezen, mar d'r staon mar hiel weinig vermeldings van *tie* uut Drenthe op 'e kaorte. Dat liekt wel wat vreemd. Et kan d'r mit te maeken hebben dat d'r deur onderzokers een hiele poze minder acht sleugen is op wat d'r in Drenthe en ok in Stellingwarf veurkwam. Heeroma nuumt in et al nuumde artikel uut 1973 dat d'r nao Bischoff zien publikaosie van 1971 nog wel es wat meer veldnaemen mit *tie* enz. in Drenthe veur 't locht kommen kunnen. Dat was een veuruutziende blik, want d'r is laeter toch wel meer veldnaememateriaol mit *tie* optekend, deur o.e. Jan Wieringa. Ok uut *Kaortien 2* dot dat dus bliken. En in dezelde jaorgaank van *Driemaandelijke Bladen* daor Heeroma zien familienaemeverhael in publiceerd het, lezen we ok een artikel van G. Smit (1973), mit daorin ok de toponiemen *tijland* (naeme van een terrein) en *tijborg* (naeme van een boerderi'je). Ien en aander is in de buurt van een *tie* bi'j et Grunninger Haoren, en dan onder Onnen. Dat is zoe'n veertien km van de stad Grunningen, an de zunnekaante dan. Mar zok materiaol ziej' dus nog niet op 'e *tie*-kaorte in de studie van Udolph van

1994, en dus ok niet *Kaortien 1*. Van dat komt *theebos* uut Waoteren as een mooie verrassing, want now hewwe ok een voonst uut Zuudwest-Drenthe, vlak bi'j oons, tegen et dörpsgebied van Appelsche an. En d'r is nog wat te vertellen.

Nog een mooie voonst: behalven *Theebos* in Waoteren ok nog *Tbos* in Vleddervene.

Zol d'r bi'j oons in Stellingwarf dan mischien ok nog wat wezen, naost *Thij* bi'j Stienwiek in Noordwest-Overiessel en naost et Waoterse *Theebos*? Et veldnaememateriaol dat we hebben een betien in gedaachten nemende, kon ik daor zo toch niet op kommen. Mar iene biezunder anwizing hewwe toch wel, mit daank weer an Hans Salverda. Et gaot om nog een terrein dat nog krek in Drenthe ligt mar wel haost of hielemaol tegen de greens mit West-Stellingwarf an. Dat is dan bi'j Vleddervene. Dat terrein ha'k op *Kaortien 3* eerst uutzet mit een dikke, lochtiggele lijn. De bekende Jan Wapstraweg (donkergeel) lopt deur dat gebied. Et is een naor verholing hoog terrein en we hadden as eerste indrok dat et om dat gebied gaot, dat daor vanoolds bekend ston as... *Tbos*. Inderdaod, zo was et speld deur een infermaant die et al weer langer leden opgeven hadde an Hans Salverda. Mar wisse wel wodde d'r *Theebos* zegd, zo is nog niet lange leden deur inkelde infermaanten angeven, en et was as zodaonig ok bekend bi'j een eerdere bezitter van een boerderi'je in et *Theebos*-gebied, een eigener die in Noordwoolde woonde. Ok was *Theebos* bi'j een laetere bewoner van die boerderi'je bekend. En 'infermaosie naoderhaand' leerde ok dat et terrein van de *Theebos* een 600 m oosteliker zocht wodden moet as et gebied in lochtiggeel. Dat is in de omgeving die mit een grune lijn angeven is op *Kaortien 3*. Et gaot dan niet om alleinig een klein stok terrein van de boerderi'je van de eerdere Noordwooldiger eigener en zien opvolger, mar om groter terrein.

Kaortien 3. Et gebied Tbos onder Vledderveene. De rooie strepe overdwas stelt de P.W. Jansenlaan veur. Eerst hawwe docht dat et om et gebied gaot dat we in geel angeven hebben, mar laeter vernammen we dat et om gebied gaot dat we mit gruen markt hebben. Dit kaortien is een fragment van een kaorte uut de jaoren dattig, mit et kavelpetroon van veur WO II dus. In de jaoren vuuftig weren d'r herkavelings.

Et is trouwens wel wat eigenaorig dat dit *thee* = *tie* hielemaole an de raand van et oolde dörpsgebied van Vledder te vienen is. As et temeensen echt zo is dat dit *thee* inderdaad op een oold terrein slat daar ooit rechtspreuken wodde. Misschien hadde et ooit een funktie veur Vledder, Noordwoolde en Buil? Ooit splitsten Buil en Noordwoolde heur van Drenthe of, krek as een groepien aandere dörpen, al veur 1328...

Veur aorigheid nog even een kleine ziedsprong: de Jan Wapstraweg daore hiettede eerder *Liemwiek*, plaetselik *Leemwiek*. Want d'r lag eerder een wiek van die nae-

me die een funktie hadde bij de vervening. Bij et uutgreven was d'r een boel liem naor boven kommen, dat zodoende. De anduding Leemwiek wodde naoderhaand vervongen deur de naeme *Jan Wapstraweg*. Dat kwam omdat Wapstra vergees de grond beschikber stelde om et pad an te leggen.

Naor een anpaste *tie*-kaorte (?), en... een oproep

Om 'mien' *tie*-kaorte (Kaortien 1) ok veur Stellingwarf en omgeving nog es goed tegen et locht te hopen en as et kan an te vullen, doe ik, ok op suggestie van Hans

Salverda, een oproep. Wie van jim lezers is misschien ok wel es een veldnaeme mit *tee*, *thee* of *tie* tegenkommen in Stellingwarf of omgeving? De Stellingwarver veldnaemeboeken die d'r an now toe binnen, laoten donkt mi'j gien veurbeeld zien, mar uut dörpen daor nog gien veldnaemeboeken van binnen zol tie nog wel es opduken kunnen. Et zol mooi wezen a'k zokke naemen dan ok mitnemen kan in een verni'jde, zeg mar een anvulde *tie*-kaorte. Lezers uut Drenthe die zokke naemen nog andregen kunnen uut heur perveensie nuug ik liekegoed, en zo ok, netuurlik, lezers uut de wereld van Stienwiekerlaand. En al hielemaole ok lezers die een baand mit De Veluwe hebben, want ok daoreweg is et tal tie-vermeldings an now toe dunne. Meer info over *Theebos* onder Vleddervene is netuurlik ok welkom. Mit daank in et veuren.

Kotte verantwoording van de bronnen.

Kaortien 1 is opneumen onder eren in mien boek *Heliand in 't Stellingwarfs* (2022); et is baseerd op krek zoks in J. Udolph zien *Namenkundliche Studien zum Germanenproblem*. Berlien: Walter de Gruyter (1994). Udolph maekte zien kaorte op basis van wark van K. Bischoff uut 1971: *Der Tie* (Abhandl. d. Geistes- u. Sozialwiss. Kl. der Akad. d. Wiss. und der Lit. Mainz, Jg. 1971, Nr. 9). Mit K.H. Heeroma zien artikel doel ik op 'Familienamen in Overijssel (4), Namen met tij e.d.', in *Driemaandelijkse Bladen XXV* (1973): 48-58. G. Smit zien artikel over Onnen hiet 'Over de historische geografie van Onnen' en staot in *Driemaandelijkse Bladen XXV* (1973): 81-104. Et Waoterse *theebos* neeterde Hans Salverda eerder al in de vorm *Thiebosch* in zien boek *Groot Wateren: een oasse van weldaad*. Waoteren, 2020: eigen beheer (blz. 28). Over de *Jan Wapstraweg* en de *Theebos* in die omgeving kregen we info van de historische verieninge van Vledder en de warkgroep Boschoord.

ien wolkien

boven de nog hiete thee

dat oplost in de tied

of beter, een wolkien aosem

op een koolde zundagmorgen

boven de lanen, wit van de riep

de zonne schient schruten

zonder waarmte zonder kracht

zonder kwaod

in 'e veerte op de velden twee renen

iene kiekt hiel evenpies op

voegels bin stille, hebben gien nosie

ien wolkien an de lucht

driefft almar veerder

langzeman

verdwiene wi'j

saemen in de tied

sommige daegen bin hiel aorig

Willem Jan Teijema